

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии
ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати
Тоҷикистон, д.и.и., профессор
Шарифзода М.М.

«10» 02 с. 2023

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Халифзода Саидахтам дар мавзӯи «Такмили низоми маъмурикунонии андоз дар шароити муосир (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешкаш карда шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз гузаронида шудааст, ки дар доираи шиносномаи номенклатураи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба бандҳои: 1.1. Равандҳои методологияи сохтори ташаккули системаи молиявӣ; 1.3. Назария ва методологияи таъсири системаи молиявӣ дар рушди иқтисодиёт; 2.4. Пешгӯй ва банақшагирии буҷетӣ андозӣ дар иқтисоди бозорӣ; 2.5. Танзими андоз дар бахшҳои иқтисодиёт; 2.6. Назарияи танзими системаи буҷетӣ андозӣ; 2.9. Асосҳои назариявӣ, афзалиятҳои сиёсати андозӣ ва самтҳои асосии ислоҳоти системаи андозӣ мувофиқат мекунад.

Мубрамаи зарурати баргузори таҳқиқот. Дар замони муосир омӯзиши масъалаҳои ҷаҳонишавии маъмурикунонии андоз ҳамчун ҷузъи танзими иқтисодиёт тавассути андозҳо, дар илми иқтисодӣ нақши муҳимро дошта, таҳлилу баррасии он хело мубрам мебошад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳқиқи моҳияти маъмурикунонии андоз дар раванди татбиқи васеи дастовардҳои пешрафти илму техника дар соҳаи молия ва рақамикунони босуръати иқтисодиёт таваҷҷӯҳи махсус зоҳир шуда истодааст. Инчунин таъминкунии иқтисодиёти Тоҷикистон ба захираҳои молиявӣ бештар аз самаранокии маъмурикунонии андоз ва натиҷаҳои он вобаста аст, ки зарурати омӯзиши алоҳидаи тағйироти сифатии муносибатҳои субъектҳои андозиро дар шароити муосири иқтисоди сиёсӣ бо назардошти хусусиятҳои тафаккури андози милли тақозо мекунад. Масъалаи маъмурикунонии андоз ва таъсири андоз ба иқтисодиёт, рушди он дар шароити муосир, хусусан дар ҳимояи иқтисоди милли, ҳавасмандгардонии истеҳсолоти ватанӣ, танзими иқтисоди милли ва минтақаҳои он дар шароити ҷаҳонишавӣ хело ҳассос гардида истодааст.

Дар шароити муосири рушди иҷтимоӣ иқтисодии кишвар ва минтақаҳои он ташаккули ҳадди аксари манбаҳои молиявии муттамаказ аз тавсеаи иқтисоди андоз вобастагии назаррас дорад. Зеро, воридоти андоз яке аз сарчашмаҳои муҳими таъмини қисми даромади буҷетҳои сатҳҳои

мухталиф буда, ба он сатху сифати маъмурикунонии андози минтақаҳои алоҳидаи кишвар ва ташаккулу амалигардониҳои оқилонаи иқтисодии андоз таъсири ҷиддӣ мерасонад.

Таъкидҳои Пешвои миллат оид ба танзими андозҳо ҷиҳати таъмини барномаҳои давлатии рушди истеҳсолоти ба содирот нигаронидашуда ва воридотивазкунанда хеле саривақтӣ буда, дар як вақт барои таҷдиди назар намудан ба Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дастур дода шуд, ки айни замон комиссияи байнивазиратӣ дар ин самт кор карда истодааст.

Бинобар ин дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР-2030) ба сифати самтҳои асосии фаъолият дар соҳаи ислоҳоти идоракунии давлатӣ як қатор тадбирҳо, аз ҷумла, инкишоф додани маъмурикунонии андоз бо мақсади баланд бардоштани сатҳи ҷамъовариҳои андоз ва қобилияти пешгӯии низомии андоз татбиқи механизмҳои пешбинӣ шудаанд. ки ҳамчун зарурати таҳия ва татбиқи муваффақонаи низомии маъмурикунонии андоз истифода бурдан мумкин аст. Аз ин ҷост, ки масъалаҳои такмили маъмурикунонии андоз дар низомии ҷораҳои танзими рушди иқтисодӣ, то ба ҳол баҳсталаб боқӣ мемонанд.

Дар асоси гуфтаҳои боло хулоса намудан мумкин аст, ки мавзӯи интиҳобнамуда актуалӣ буда, пешбурди таҳқиқот дар ин самт саривақтӣ мебошад.

Тавре сарчашмаҳои илмӣ собит менамоянд, маъмурикунонии андоз чун раванди махсуси фаъолияти илмӣ-амалӣ аз лиҳози мундариҷа, шароитҳои таъкили ва ҳадафҳо бисёрпахлӯ махсуб меёбад ва коркарди асосҳои ҳуқуқии андозбандӣ, дастовардҳои муносири илму амалияи иқтисодӣ, таъмини шароити мусоид ва роҳҳои татбиқи механизми андоз, унсурҳои асосии андозро дар бар мегирад. Аз ин лиҳоз мавзӯи таҳқиқнамудаи унвонҷӯ дар шароити муносири муҳим мебошад.

Омӯзиши кори диссертатсионӣ аз он далолат медиҳад, ки арзишмандӣ ва рӯзмаррагии мавзӯи таҳқиқшуда, пеш аз ҳама, дар таҳқиқи роҳҳои такмили механизми нишондиҳандаҳои низомии маъмурикунонии андоз, дар вусъатёбии ҷамъовариҳои андоз ва иқтисодии андоз ифода меёбад. Дар баробари ин кори диссертатсионӣ аҳамияти илмӣ амалӣ дошта, мақолаҳои ба нашр расонидаи унвонҷӯ пурра мазмунӣ корро фаро гирифта, натиҷаҳои онро инъикос менамоянд. Арзёбӣ ва тавсияҳои муаллиф дар таҳлили иқтисодии динамикаи сатҳи ҷамъовариҳои андоз, таҳлили ретроспективӣ ва омӯзиши омилҳои таъсиррасон ба нишондиҳандаҳои низомии маъмурикунонии андоз ва дар ин замина тартиб дода шудани маҷмӯи ҷораҳо оид ба рушди ҷамъовариҳои андоз ва коҳиш додани хароҷоти вобаста ба иҷрои уҳдадорӣҳои андозсупорандагон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои аҳамияти муҳиманд.

Сатҳи асоснокии навоариҳои илмӣ, хулоса ва тавсияҳо. Сатҳи асоснокии илмӣ ва хулосаю тавсияҳои кори диссертатсионӣ бо омӯзишҳои анҷомдодаи муаллиф, дақиқии маълумотҳо, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ

мегардад. Хулоса ва тавсияҳо оид ба мавзӯ дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ бароварда шуда, бо маълумотномаҳо дар бобати татбиқи натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар амалия асоснок шудаанд.

Навгони илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ ин таҳияи назария ва методологияи ташаккули маъмурикунонии самараноки андоз дар шароити тағйирёбии муносибатҳои андозбандию андозситонӣ мебошад. Навовари диссертатсия аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз аз инҳо иборат аст:

- аз ҷониби муаллиф методологияҳои гуногуни мактабҳои иқтисодӣ дар асоси таҳқиқ ва ҷамъбасти дастаҷамъонаи андешаҳои гуногуни назариявӣ, мафҳуми «маъмурикунонии андоз» пешниҳод гардидааст (параграфи 1.1, с.15 - 36);

- муаллиф дар натиҷаи таҳлил усулҳо ва вазифаҳои асосии ташаккул ва тақмили низоми маъмурикунонии андоз, мукамалгардонии низоми андозбандӣ, самаранокии ҷаъолияти мақомоти андоз, сифати хизматрасонӣ ба андозсупорандагон, назорати самаранокии истифодаи имтиёзҳои андозиро нишон додааст (параграфи 1.2, с.36 - 49), инчунин бо назардошти таҷрибаи тақмили маъмурикунонии андоз таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба ташкили маъмурикунонии андозро, ки дар шароити имрӯзаи рушди иқтисодии кишвар қобили қабул аст, асоснок кардааст (параграфи 1.3, с.49 - 68);

- муаллиф дар заминаи арзёбии ҳолати муосири нишондиҳандаҳои иқтисодии ҷумҳурӣ раванди маъмурикунонии андоз, аз ҷумла баҳисобгирии объектҳои андозбандӣ, назорати андозӣ, меъёру имтиёзҳои андозиро мавриди таҳлил ва таҳқиқ қарор додааст (параграфи 2.1, с.69 - 88), чораҳои маъмурикунонии қарзҳои андозӣ (параграфи 2.2, с.88 - 103) ва нишондиҳандаҳои асосии арзёбии ҷаъолияти мақомоти андозро муайян ва натиҷагирӣ кардааст (параграфи 2.3, с.103 - 122);

- аз ҷониби муҳаққиқ самтҳо ва роҳҳои асосии тақмили низоми маъмурикунонии андоз дар ҷумҳурӣ пешниҳод гардидаанд (параграфи 3.1, с. 123 - 136), ҳамзамон зарурати истифодаи технологияҳои муосир ва рушди иқтисоди рақамӣ дар раванди маъмурикунонии андоз, маҳдуд намудани робитаи мустақими кормандони мақомоти андоз бо андозсупорандагон, роҳандозӣ намудани меъёрҳо ва усулҳои нави андозбандӣ, ҳавасмандгардонии ҷаъолияти соҳибкорӣ ва дар ин замина ҷалби бештари сармояҳо ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ пешниҳод карда шудааст (параграфи 3.1 с. 136 - 143);

- чораҳои танзими давлатии тақмили низоми маъмурикунонии андоз аз ҷониби муаллиф муайян ва мушаххас карда шудаанд, ки онҳо дар ба роҳ мондани механизми муосир ва самаранокии назорати андоз ва кам кардани санҷишҳои андоз, бо истифода аз технологияҳои итилоотии муосир баланд бардоштани сатҳи сифати маъмурикунонии андоз, додани афзалият ба худҳисобкунии андозҳо, баҳодихии самаранокии имтиёзҳои андозӣ, танзими

саривактии воридшавии андозҳо ва дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷети давлатӣ асос ёфта, ба дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ ва рушди иқтисодии миллий, фаъолияти самараноки низоми андозӣ дар ҷумҳурии мусоидат менамоянд (параграфи 3.2, с. 143 - 157);

- муаллиф модели баҳои самаранокии низоми маъмурикунонии андоз дар ҷумҳуриро таҳқиқ ва коркард намуд, ки он ба ҷамъоварии саривактии маблағҳои андозӣ ва дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет, истифодаи самараноки имтиёзҳои андозӣ, ҳавасмандии молиявии андозсупорандагон, ки он сарфаи вақти андозсупорандагон ва бо хароҷоти нисбатан кам иҷро намудани ўҳдадориҳои андозӣ, дастгирии молиявии давлатӣ ва тақмили маъмурикунонии андозро таъмин менамояд, муайян намуд (параграфи 3.3, с. 158-177).

Саҳми илмӣ довтолаб дар коркарди масъалаи илмӣ ва аҳамияти он.

Арзёбии мундариҷаи диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он нишон медиҳад, ки диссертатсия аз муқаддима, се боб, 9 зербоб, ҳулоса ва пешниҳодҳо, феҳристи адабиёти истифодашуда иборат буда, муҳтавои кор дар 192 саҳифаи матни компютерӣ баён гардидааст ва шомилӣ 23 ҷадвал, 3 диаграмма ва 8 расм мебошад. Феҳристи адабиёти истифодашуда 165 номгӯй сарчашмаҳои мавриди истифода қароргирифта, аз ҷумла осори муаллифони ватанӣ ва хориҷиро дар бар мегирад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи диссертатсионӣ муайян карда шуда, дараҷаи коркардашавии он арзёбӣ гардидааст. Мақсад, вазифаҳо, предмет ва объекти таҳқиқот, наwgониҳои илмӣ ва аҳамияти амалии он баён гардидаанд.

Дар боби аввал - «Ҷанбаҳои назариявӣ - методии ташаккули низоми маъмурикунонии андоз» - назария ва таҳаввули рушди маъмурикунонии андоз мавриди омӯзиш қарор дода шуда, ҷанбаҳои методологии самаранокии маъмурикунонии андоз муайян карда шудаанд. Инчунин дар ин боби рисола таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба ташкили маъмурикунонии андоз баррасӣ гардидааст. Дар параграфи аввал, оид ба ҷанбаҳои назариявии тақмили танзими давлатии иқтисодӣ ақидаҳои олимони дохиливу хориҷӣ А. Смит, А. Бризгалин, В. Панскова, М.В. Мишустин, А.М. Солеҳзода, А.М. Маъмуров, Светков С.В., А.А. Бегматов, Р.Т. Ҷабборов, Х.Қ. Ҷумъабоев, Л.Ҳ. Саидмуродзода (с. 15-36) ва дигарон таҳлил шудаанд.

Дар ин боб муаллиф методология ва ҷанбаҳои назариявии гуногуни мактабҳои иқтисодӣ, мафҳуми «маъмурикунонии андоз» хусусият, вазифаҳо, ҳадафҳо ва таҳаввулотии маъмурикунонии андозро таҳқиқ намуда, чунин меҳисобад, ки маъмурикунонии андоз ин маҷмуи қоидаҳо, тадбирҳо ва фишангҳои бо ҳам алоқаманд мебошанд, ки барои баланд бардоштани интизом ва масъулияти андозии субъектҳои дар раванди маъмурикунонии андозҳо ва пардохтҳои ҳатмӣ иштироккунанда, кам намудани хароҷот барои иҷрои ўҳдадориҳо, ба роҳ мондани интизому ҳисобдорӣ муҳосибӣ ва андозӣ, пурра баҳисобгирии объектҳои андозбандӣ ва ба андозбандӣ

алоқаманд, додани афзалият ба худхисобкунии маблағҳои андозӣ, таъмини ҳавасмандӣ ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ, дар ин замина беҳтаршавии воридоти андозу пардохтҳо ба буҷети давлатӣ равона карда шудаанд (с.35).

Аз ин бармеояд, ки натиҷаи маъмурикунонии андозиро, ҳамчун дастрасӣ ба мақсадҳои гузошта ва натиҷаҳои банақшагирифтаи маъмурикунонии андоз, дар муҳлатҳои муқарраргардида муайян намудан мумкин аст.

Маврид ба зикр аст, ки дар кори диссертатсионӣ усулҳо ва вазифаҳои асосии ташаккул ва такмили низоми маъмурикунонии андоз, мукамалгардонии низоми андозбандӣ, самаранокии фаъолияти мақомоти андоз, сифати хизматрасонӣ ба андозсупорандагон, назорати самаранокии истифодаи имтиёзҳои андозӣ таҳқиқ карда шуда, самарабахшии иқтисодии маъмурикунонии андоз бо истифода аз нишондиҳандаҳо дар асоси коҳишёбии хароҷоти маъмурикунонии андоз муайян карда шудаанд (с.36-49).

Муҳимии ин таҳқиқот ҳамзамон аз он иборат аст, ки дар параграфи 1.3 муаллиф ба ҷанбаҳои амаливу муқоисавии таҷрибаи пешқадами Россия, Канада, Австралия, Исроил, Ҷопон, Фаронса, Шветсария, ИМА, Олмон, Қирғизистон, Ёзбекистон, Белорус, Гурҷистон, Италия, Корея, Дания, Норвегия таъя намуда, оид ба такмили маъмурикунонии андоз дар танзими иқтисодиёт хулосаҳояшро баён намудааст (с. 49-68). Таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ ва Тоҷикистонро муқоиса намуда, муаллиф ошкор намудааст: 1. Зери таъсири омилҳои объективӣ, ба монанди афзоиши шумораи субъектҳои хоҷагидор, маҳдудияти захираҳои кадрӣ ва молиявии нозироти минтақавии андоз, дар фаъолияти мақомоти андоз ба таври қонунӣ гузариши назорати маҷмӯӣ ва интиҳобӣ ба хизматрасонӣ татбиқ карда мешавад; 2. Таҳаввули муносибатҳои ватанӣ оид ба ошкорсозии ҳукуквайронкуниҳо дар соҳаи андоз онҳоро ба муносибатҳои наздик месозад, ки дар аксари мамлакатҳои хориҷӣ истифода бурда мешаванд. Инчунин дар ин боб таҳлили муқоисавии самтҳои асосии рушди низоми маъмурикунонии андоз ва дигар давлатҳои пасошуравӣ гузаронида шуда, тамоюл ва муаммоҳои умумии инкишофи қонунгузории андоз дар мамлакатҳои хориҷа ва ИДМ муайян карда шудаанд (с. 57-64).

Дар боби дуюм - «Арзёбии вазъи низоми андоз ва маъмурикунонии он дар Тоҷикистон» - имконият ва тамоюли нишондиҳандаҳои асосии ҷамъоварии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ шудааст, инчунин самтҳои афзалиятноки такмили рушди маъмурикунонии андоз муайян карда шудаанд. Мақсади асосии давлат дар самти андозбандӣ, агар аз як тараф, ҷамъоварии маблағҳои зарурии андозӣ ҷиҳати иҷрои уҳдадорихҳои худ - вазифаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ бошад, аз тарафи дигар, эҷод накардани монеаҳо барои рушди соҳибкорӣ, таъсиси корхонаҳои нав ва дар ин замина ташкили ҷойҳои нави корӣ, дар маҷмӯъ рушди иқтисодиёти кишвар мебошад (с. 69-76). Ҳамзамон таҳлили низоми андозбандӣ нишон медиҳад, ки новобаста аз нишондиҳандаҳои мусбии макроиқтисодӣ ва

зиёдшавии ҳаҷми ММД, сарчашмаҳои андозӣ аз рӯи андозҳои алоҳида афзоиш наёфтаанд (с. 76-81).

Инчунин дар боби дуюми кори диссертатсионӣ муаллиф таҳлили як қатор нишондиҳандаҳои ба маъмурикунонии андоз таъсиркунандаро, ба монанди: истифода аз технологияҳои иттилоотӣю коммуникатсионии муосир, вазъи иқтисодиёти рақамӣ, нишондиҳандаи ҷудонашавандаи сифати хизматрасонии давлатии дар шакли электронӣ пешниҳодшаванда, ки арзиши миёнаи ҳиссаи андозсупорандагонро аз вақт, дастрасӣ, ба роҳ мондани ҳамкории фосилавӣ бо андозсупорандагону мақомоти давлатӣ, ошкоро ва возеҳ будани пешниҳоди хизматрасонии электронии давлатӣ дар низоми маъмурикунонии андоз дар асоси Консепсияи рақамикунонии иқтисодиёт, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва барномаи рушди маъмурикунонии андоз нишон медиҳад, анҷом додааст (с.91-93).

Муаллиф кайд намудааст, ки дар ҷумҳурӣ ҳангоми банақшагирии воридоти андозҳо иқтидори андозӣ вобаста ба минтақаҳо дуруст баҳогузорӣ карда намешавад, ки дар интиҳо ба кам шудани ҷамъоварии андозу дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет ва зиёд шудани қарзҳои андозии субъектҳои хоҷагидорӣ, дар маҷмӯъ ба нодуруст тақсим гардидани гаронии андозҳо дар вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва ҳамзамон гаронӣ ба фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ дар ҳамин минтақаҳо фаъолияткунанда оварда мерасонад. Инчунин дар параграфи 2.3 нишондиҳандаҳо, маҳак, формулаҳои асосии таҳлил ва арзёбии низоми маъмурикунонии андоз муҳокима ва баррасӣ шудаанд (с.104-122).

Дар боби сеюм - «Самтҳои асосии тақмили низоми маъмурикунонии андоз дар Тоҷикистон» - чораҳои танзими давлатии тақмили низоми маъмурикунонии андоз муайян ва мушаххас карда шудаанд. Дар заминаи таҳқиқот муаллиф дар боби сеюми кори диссертатсионӣ ба роҳ мондани механизми муосир ва самараноки назоратҳои андозӣ ва коҳиши санҷишҳои андоз, бо истифода аз технологияҳои иттилоотии муосир баланд бардоштани сатҳи сифати маъмурикунонии андоз, додани афзалият ба худҳисобкунии андозҳо, баҳодиҳии самаранокии имтиёзҳои андозӣ, танзими саривақтии воридшавии андозҳо ва дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷети давлатиро муайян намудааст (с.123-144). Дар боби мазкур муаллиф модели самаранокии низоми маъмурикунонии андозро таҳқиқ ва пешниҳод карда, истифодаи самаранокии имтиёзҳои андозӣ, дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ ва рушди иқтисодиёти миллий, ҳавасмандии андозсупорандагон, ки онҳо сарфаи вақти андозсупорандагон ва бо хароҷоти нисбатан кам иҷро намудани уҳдадорӣҳои андозӣ, дастгирии молиявии давлатӣ ва бештар ворид гардидани андозу пардохтҳо ба буҷети давлатӣ таъмин менамоянд, қоркард намудааст (с.158-172).

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он аст, ки масъалаҳои назариявии рушди маъмурикунонии андоз таҳқиқ гардида, механизми танзими давлатии андоз амиқтар баррасӣ шудааст. Хулоса ва пешниҳодҳои

диссертатсия ба фаҳмиши илмӣ маъмурикунонии андоз, яке аз воситаҳои афзалиятноки тақсими фазои иқтисодиёти кишвар асос меёбанд. Хулоса ва тавсияҳо аз рӯи мавқеи назариявӣ ва амалӣ барои рушди низоми андозӣ, афзалияти маъмурикунонии андозҳо, баланд бардоштани сатҳу сифати хизматрасонӣ ба андозсупорандагон, ҷамъоварии андозҳо, дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет, паст намудани меъёрҳои андозҳо, ташкили ҷойҳои нави корӣ ва таъмини шуғли аҳолии мусоидат карда метавонад. Натиҷаҳои илмӣ бадастомадаро дар раванди гузаронидани курсҳои умумитаълимӣ ва махсус оид ба макроиқтисодиёт, сиёсати андоз, маъмурикунонии андоз ва дигар ҷанҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурдан мумкин аст.

Асоснокӣ ва муътамад будани хулосаву тавсияҳое, ки дар диссертатсия зикр гардидаанд. Унвонҷӯ масъалаҳои ҷанбаҳои методии таъмини самаранокии маъмурикунонии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди омӯзиш қарор дода, дуруст зикр менамояд, ки самаранокии судманди маъмурикунонии андоз нишондиҳандаи маҷмӯи муносибатҳои низомӣ буда, муайянкунандаи пуррагӣ, устуворӣ, молиявӣ ва иқтисодии низоми андоз мебошад.

Аз нуқтаи назари муаллиф омӯзиши ҷанбаҳои назариявӣ ва методии ташаккул, тақмил ва рушди маъмурикунонии андоз вазифаи муҳим ва хеле мушкили илмӣ ба назар мерасад. Шаклҳои ташаккул, тақмил ва рушди муносибатҳои андоз ва маъмурикунонии андоз зери таваҷҷуҳи муҳаққиқон, иқтисоддонҳо ва олимони соҳа қарор доштанд. Ў чунин меҳисобад, ки барои асосноксозии илмӣ мафҳуми «маъмурикунонии андоз», пеш аз ҳама муайян кардан зарур аст, ки олимони ва коршиносон чӣ маъно ва мундариҷаро ба он ворид намудаанд.

Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки бо вучуди рушди соҳаҳои асосии иқтисодиёти Тоҷикистон ва афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ идома ёфтани таъсири манфии бӯҳрони иқтисодӣ ва пурра ғайриҷамъият накардани корхонаҳои калони саноатӣ, коҳиш ёфтани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар баъзе аз корхонаҳо, мувофиқи нақшаи амал таъсис наёфтани коргоҳу корхонаҳои нави истеҳсолӣ, пастравии қобилияти харидории аҳолии кам шудани ҳаҷми даромади умумии корхонаҳо ва бо зарар ҷамъбасти шудани ғайриҷамъияти молиявии субъектҳои иқтисодӣ, сабабгори коҳиш ёфтани ҳаҷми маблағҳои ҳисобшудаи пардохтшудаи андозҳо ва таъмини сифатноки қисми даромади буҷети ҷумҳуриявӣ ва буҷетҳои маҳаллӣ дар солҳои охир гардидаанд.

Таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳад, ки яке аз роҳҳои ҳалли муаммоҳои ҷойдошта дар маъмурикунонии андоз ин тақмили низоми андоз мебошад, ки асоси пойгоҳи институтсионалии он қабули Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав ба ҳисоб меравад.

Дар асоси омӯзиши таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ, аз ҷумла таҷрибаи давлатҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ рушкарда (ИМА, Ҷопон, Олмон ва ғайра) ва кишварҳои рушдбанда ба мисли Россия, Беларус, Гурҷистон ва Ўзбекистон,

муаллиф ба хулосае омадааст, ки масъалаи низоми андозбандӣ, бахусус, маъмурикунонии андоз, бе низоми ҳавасмандгардонии иқтисодии субъектҳои соҳибкорӣ ва дастгирии давлатӣ ғайриимкон мебошад.

Ҳамзамон собит шудааст, ки пешбурди раванди татбиқи технологияи рақамӣ ва фаъолияти мақомоти андоз дар самти кор бо андозсупорандагон назаррас буда, сол то сол номгӯ ва доираи хизматрасониҳои электронии мақомоти андоз васеътар гардида истодаанд. Дар натиҷа андозсупорандагон имкон пайдо намуданд, ки бе ташриф овардан ба мақомоти андози маҳалли баҳисобгирии худ, ҳаҷми зиёди амалиётро анҷом диҳанд. Дар ҳамаи мақомоти ҳудудии андоз, шуъбаҳои хизматрасонӣ ба андозсупорандагон таъсис дода шудаанд, ки ба андозсупорандагон аз рӯи масъалаҳои бамиёномада кӯмаки касбӣ мерасонанд, давра ба давра бо андозсупорандагон оид ба масъалаҳои мубрами андозбандӣ семинар – машваратҳо гузаронида шуда, доир ба мавзуи андозбандӣ дар воситаҳои ахбори омма маводи иттилоотӣ ба нашр мерасанд.

Дар раванди таҳқиқот муайян карда шуд, ки самаранокии маъмурикунонии андоз бевосита аз сатҳи фарҳанги андозии андозсупорандагон вобастагӣ дорад.

Эродҳо ба кори диссертатсионӣ. Дар баробари ҷанбаҳои мусбии кори диссертатсионӣ дар автореферат ва диссертатсияи мазкур камбудӣҳо низ ба ҷашм мерасанд. Бояд қайд кард, ки муаллиф дар таълифи он заҳмати зиёдеро ба харҷ додааст, аммо баъзе норавшаниҳо, аз қабili хатогиҳои услубӣ ва парокандагии фикрӣ дар матнҳо ҷой доранд, ки боварӣ дорем, муҳаққиқ дар оянда сари ислоҳи онҳо кор мекунад.

Эродҳо чунинанд, ки ба як қисми онҳо бояд таваҷҷӯҳ зоҳир намоем:

1. Агар муаллиф таҷрибаи мамлакатҳои хориҷиро оид ба тақмили маъмурикунонии андоз дар танзими андозӣ дар мисоли давлатҳои ИДМ шарҳ дода, ҷиҳатҳои мусбии онро муайян мекард, он гоҳ кори диссертатсионӣ боз ҳам хубтар мешуд.

2. Муаллиф дар диссертатсия бояд таҳлили қиёсии гаронии андозро дар кишварҳои пешрафта амалӣ менамуд.

3. Чи тавре ки муаллиф қайд менамояд, рушди маъмурикунонии андоз аз бисёр омилҳои иқтисодӣ, институтсионалӣ ва иҷтимоӣ вобастагӣ дорад, аммо муаллиф дар диссертатсия омилҳои иҷтимоиро ҷандон шарҳ наодааст.

4. Дар кори диссертатсионӣ муаллиф ба рушди низоми маъмурикунонии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон диққати ҷиддӣ додааст, аммо оид ба рушди онҳо дар минтақаҳои ҷумҳурӣ маълумоти мукамал пешниҳод накардааст.

5. Дар боби дуюм ҷадвалҳои 2.2.1, 2.2.2 ва 2.2.3 бо нишондиҳандаҳои давраи таҳлил аз рӯи солҳо ва суръати афзоиш ё тағйирёбӣ бо адад, фоиз, сомонӣ ва нафар ишора шудаанд. Хуб мешуд, агар муаллиф баъд аз ҷадвалҳо сабаби пастшавӣ ё зиёдшавии нишондиҳандаҳоро муайян ва таҳлил менамуд.

Эродҳои дар боло зикршуда ҷиддӣ нестанд, баъзе хусусиятҳои тавсиявӣ, дигаре хатогихои техникӣ буда, онҳо ба мазмуни илмию амалии кори таҳқиқотшуда таъсири манфӣ намерасонанд.

Тасдиқи инъикоси натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ. Аз рӯйи натиҷаҳои таҳқиқот зиёда 9 таълифоти илмӣ, аз ҷумла 6 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор гардидаанд, ки ҳаҷми умумии онҳо 3,1 ҷузъи чопиро ташкил медиҳад. Муаллиф дар конференсияҳои илмӣ – назариявӣ, илмӣ – амалӣ, ва семинарҳо бо маърузаҳои илмӣ баромад намудааст.

Мутобиқати автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсияи илмӣ. Автореферат пурра ба мазмун ва мундариҷаи диссертатсия мувофиқ буда, ба талаботи муқаррарнамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад ва мазмуну муҳтавои навгониҳои асосии диссертатсияро дар бар гирифта, асарҳои интишоршудаи муаллиф иқтисодӣ илмӣ ва ҳулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия ҷойдоштаро дар худ инъикос намудаанд.

Мутобиқати таҳассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмии дархостшаванда. Чуноне ки аз шиносӣ бо муҳтавои асноду мадорики пешниҳоднамудаи унвонҷӯ бармеояд, таҳассуси илмии ӯ ба дараҷаи илмии дархостнамудааш мутобиқат менамояд. Довталаби дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ Халифазода Саидахтам ба талаботи бандҳои 17 ва 18-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Ҳулосаи умумӣ оид ба кори диссертатсионӣ. Диссертатсияи номзадии Халифазода Саидахтам дар мавзӯи «Такмили низоми маъмурикунонии андоз дар шароити муосир (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки ба ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст, кори мустақилона анҷомдода, мантиқӣ ва ба итмомрасидаи илмӣ-квалификатсионӣ буда, он арзиши баланди илмӣ дорад.

Ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ будани тартиб ва танзими диссертатсия. Дар маҷмӯъ камбудихои ҷойдошта наметавонанд, ки арзиши илмии диссертатсияро коҳиш диҳанд. Аз ин рӯ, диссертатсияи илмии Халифазода Саидахтам дар мавзӯи «Такмили низоми маъмурикунонии андоз дар шароити муосир (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ, дар сатҳи зарурии илмӣ иҷро гардида, ба талаботҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» ва бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ карда шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори додани дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Тақриз дар чаласаи кафедраи андоз ва андозбандии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (суратчаласаи № 6 аз 16 январӣ соли 2023).

Раиси чаласа:

мудири кафедраи андоз ва андозбандии
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,
бизнес ва сиёсати Тоҷикистон,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Салимова М.М.

Ташхисгар:

н.и.и., дотсенти кафедраи андоз ва андозбандии
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,
бизнес ва сиёсати Тоҷикистон,

Маъмуров А.М.

Котиби чаласа:

муовини декан оид ба илми факултети
баҳисобгирӣ ва андоzi
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ,
бизнес ва сиёсати Тоҷикистон,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Кузибоева Б.М.

Имзоҳои Салимова М.М., Маъмуров А.М., Кузибоева Б.М.–ро тасдиқ менамоям.

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес
ва сиёсати Тоҷикистон

Мирпоччоев И.Ҳ.

Суроға:

735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вилояти Суғд, ш. Хучанд,
маҳаллаи 17, хонаи 1, ДДҲБСТ,
тел: +992 (3422) 2 38 11
www.tsulbp.tj